

Keikareiden kähertäjät

KUSTAA H. J. VILKUNA

Keikareiden kähertäjät

*Pohjolan peruukintekijät ja kampaajat
1600-luvulta 1800-luvulle*

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

unesco

Inscribed on
the National Register
Memory of the World

Teos on Suomalaisen Kirjallisuuden
Seuran nimeämien
asiantuntijoiden tarkastama.

SKS:n julkaisujen kokoelma
kuuluu Unescon kansalliseen
Maailman muisti -rekisteriin.

HISTORIALLISTIA TUTKIMUKSIA 297

Suomen tietokirjailijat ry on tukenut tämän kirjan kirjoittamista.

© 2026 Kustaa H. J. Vilkkunen ja SKS

Kansi: Eija Hukka

Etukannen kuva: Peruukintekijä puuterioimassa peruukkia. © Coloured lithograph
by C.J. Traviès de Villers. Wellcome Collection.

Takakannen kuva: Peruukintekijä valkoisessa esiliinassa. Tavallisia ihmisiä työssään
kuvaavan Les Cris de Vienne -sarjan posliinifiguuri (1760-l. Wiener Porzellanmanufaktur).

© Linn Ahlgren, Nationalmuseum CC BY SA.

Taitto: Sisko Honkala | Sarja-asu: Timo Numminen

EPUB: Tero Salmén

ISBN 978-952-427-006-9 (nid.)

ISBN 978-952-427-007-6 (EPUB)

ISBN 978-952-427-008-3 (PDF)

ISSN 0073-2559 (nid.)

ISSN 2670-3866 (verkkojulkaisut)

DOI <https://doi.org/10.21435/ht.297>

Teos on lisensoitu Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International -lisenssillä,
ellei toisin mainita. (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.fi>)

Teos on avoimesti saatavissa osoitteessa

<https://doi.org/10.21435/ht.297>

tai lukemalla tämä QR-koodi mobiililaitteella.

PunaMusta Oy, Turenki 2026

Sisällys

ESIPUHE 9

JOHDANTO 11

Peruukintekijät ja kampaajat kulttuurin katveessa 11

Peruukkien aika ja ammattilaisten elämänpiiri tutkimuskohteina 17

Peruukintekijöitä, kampaajia ja elämäntilannetta koskevan tiedon rakentuminen 20

PERUUKINTEKIJÖIDEN JA KAMPAAJIEN AIKA 23

Uranuurtajat ja professionalisoituminen 23

Ammattitaidon levittäminen 28

AMMATTIKUNNAT, PROFESSIONALISMI JA MERKANTILISMI 37

Ammattilaisten privilegit ja ammatillinen eriytyminen 37

Peruukintekijöiden ammattikunnan perustaminen 39

Ammattikuntien säännöt ja virkailijat 44

Ammattikuntien kokoukset, omaisuus ja tehtävät 47

Valtio korporativismin ja professionalismin edistäjänä 51

Ammattiyhteistyö ja korporativismi 55

Ammattikunta solidaarisena yksikkönä 57

PERUUKINTEKIJÖIDEN OPPIPOJAT 59

Oppipoikien aseman säätelyn periaatteet 59

Oppipoikien määrää koskevat rajoitukset 61

Pestautumisikä 62

Peruukintekijän oppiin päätyneiden varhempi kasvuympäristö 64

Oppisopimuskoulutus taloudellis-sosiaalisten ongelmien torjunnassa 68

Oppisopimus 69

Isännän ylläpidossa, valvonnassa ja suojeluksessa 73

Oppipojan työ 74

Karkurit ja petturit 78

Kisälliksi eteneminen 80

Elämäntilannetta uudelleensuuntaaminen 81

PERUUKINTEKIJÄKISÄLLIT 86

Kisällien aseman ja työn säätelyn periaatteet 86

Kisällinkierros, onnenetsintä ja ammatillinen pätevytyminen 87

Kisällin palkkaaminen ja työsopimus 92
Säädely työ- ja vapaa-aika sekä säätelemätön sosiaalihuolto 97
Verstaskisällit 100
Avioituminen elämänkulkua määrittävänä tekijänä 102
Mestariksi eteneminen 104
Kisällien muut uravaihtoehdot 108

HIUSTENPUNOJATTARET 114

Hiustenpunojattarien koulutus ja värväminen 114
Hiustenpunojattaret edullisena työvoimareservinä palvelijan asemassa 117
Hiustenpunojattaret itsenäisinä ammatinharjoittajina 119

MESTARIT JA PORVARIT 120

Porvarinoikeuksien haku ja edellytykset 120
Vapaamestarit 124
Kisälliporvarit, kontingenttiporvarit ja asukkaat 126
Monopoliin suosikkijärjestelmä ja valta 127
Porvaristatuksen edut ja velvollisuudet 131
Avioliiton taloudellis-sosiaalinen merkitys 134
Porvarimestarin varustus ja investoinnit 136

KAMPAAJAT, KÄHERTÄJÄT JA HIUSTENLEIKKAAJAT 142

Ammattilaiset vailla virallista asemaa 142
Pyrkimykset kohottaa kampaajan ammatillista arvostusta 145
Kampaaja- ja hiustenleikkaajaporvarit 149
Sosiaalinen asema, työvälineet, asuminen ja ansainta 151

NURKKAMESTARIT, SOTILASPERUUKINTEKIJÄT JA MAASEUDUN AMMATTILAISET 154

Nurkkamestarit ammattikuntajärjestelmän ongelmana 154
Sotilasperuukintekijät 159
Maaseudun peruukintekijät ja kampaajat 161

NAISET ITSENÄISINÄ AMMATINHARJOITTAJINA 165

Peruukintekijättäret ja kampaajattaret 165
Hiustenostajattaret 170
Lesket verstaiden väliaikaisina haltijoina 172
Lesket peruukintekijäporvareina 177

KÄSITYÖLÄISPERHE TYÖ- JA SOSIAALISENA YHTEISÖNÄ 180
Verstaiden, ammattikuntien ja kotitalouksien patriarkaalinen järjestys 180
Jälkikasvun sijoittuminen hiusalalle 183
Työkyvyttömyys, vanhuus ja kuolema 188
Peruukintekijämestarin lesken aseman järjestäminen 192
Huono-osaiset kisällien ja kampaajien lesket 196
Sosiaalinen elämänpiiri 198

TYÖ JA TOIMEENTULO 202

Peruukkien valmistus 202
Asiakassuhteet ja taloudellisen menestymisen ehdot 207
Tilinpito 215
Käsityön taloudellinen kannattavuus 217
Puuterinvalmistus, ravintolatoiminta, kiinteistösjoittaminen ja
pankkiiritoiminta sivuelinkeinoina 220
Peruukintekijästä kaupparvariksi, tehtailijaksi ja ravintoloitsijaksi 226

PERUUKKIAJAN LAKKAAMINEN JA AMMATTILAISTEN ELÄMÄNKULKU 231

Muodin muutos ja työtilaisuuksien katoaminen 231
Proletarisoituminen ja perikato 236
Poliittinen radikalisoituminen 238
Mihin päädyttiin, kun työt loppuivat 242

Viitteet 245
Lähteet ja kirjallisuus 301
Kirjoittaja 326
Abstract 327
Henkilöhakemisto 328
Paikannimihakemisto 337

Esipuhe

Vuonna 2022 ilmestyneessä kirjassani *Liit hiuxet – miesten muodin kulttuurihistoria* (Teos) tarkastelin 1600- ja 1700-luvun, peruukkien ajan, hiusmuotia kuluttajien suunnasta kulttuurisena ja yhteiskunnallisena ilmiönä. Muodinmukaisella hiuslaitteella päänsä verhoajia oli moneksi aina kaupunkien käsityöläisnuorista ylimyksiin. Peruukki ja sitä muistuttanut kampaussuunnat seurasivat muodin muutoksia. Ne olivat sosiaalisen pääoman kartuttamisen ja yhteiskunnallisen erottautumisen välineitä, joihin toden totta panostettiin.

Kulttuurista ja yhteiskunnallista ilmiötä on katsottava myös toisesta, tuottajien, suunnasta. Peruukein koristautuneet miehet ja veistoksellisiin kampauksiin sonnustautuneet naiset eivät olisi tulleet toimeen ilman koulutettujen ammattilaisten kädentaitoja. Peruukin ja kampauksen kelvollinen valmistaminen ja hiuslaitteen edellyttämä jatkuva huolenpito vaativat erikoisosaamista. Pohjolassa kuluttajien tarpeista huolehtivat sadat ja tuhannet peruukintekijämestarit, -kisällit ja -oppipojat, mestareiden perheenjäsenet ja lesket, peruukintekijättäret, hiustenpunojattaret, kampaajat, kampaajattaret, koulutusta saaneet sotilaat ja kamaripalvelijat sekä hiustenostajat ja puuterintekijät.

Keikareiden kähertäjissä katse kääntyy nimenomaan tuottajiin. Teoksessa tarkastelen ammattilaisia ja ammattialan kehitystä kokonaisvaltaisesti ensimmäisistä osaaista aina peruukkimuodin perusteelliseen taantumaan. Käsittelen siten alalla työskennelleitä miehiä ja naisia, ammatillistumista, koulutusta ja koulutettavia, pudokkaita ja heidän

elannonhankkimismahdollisuuksiaan, ammattikuntia valtiollisen talouspolitiikan osana, monopolioikeuksien edunvalvojina ja sosiaalisina yhteisöinä, yksityisiä ammatinharjoittajia, perheitä ja verstaita työ- ja sosiaalisina yhteisöinä sekä hiustenlaittamiseen keskittyneen käsityö- ja palvelualan kannattavuutta.

Työn valmistumista ovat edistäneet HELA, SKS, SHSjulk, EMM, JY, RT, TS ja AAVV. Kiitos siitä.

Johdanto

Peruukintekijät ja kampaajat kulttuurin katveessa

Eurooppalaisen suursodan aikana ja sen päätyttyä Pohjola lähestyi Ranskaa, joka oli paitsi kansainvälisen politiikan myös kulttuurin suunta- viivojen määrittäjä. Pohjolan valtakunnat olivat jääneet läntisen Euroopan kulttuurin, tieteen, taiteen ja muodin kehityksestä jälkeen. Jälkeen- jääneisyys vaikuttaa olleen kiusallista tilanteessa, jossa Ruotsin ja Tanska- Norjan kansainvälispoliittinen painoarvo oli kohonnut.

Kulttuuria ryhdyttiin tietoisesti kehittämään houkuttelemalla Pohjolaan tieteen, taiteen ja muodin osaajia. Ei suinkaan ole sattuma, että esimerkiksi René Descartes (1596–1650), David Klöcker (1628–1698) ja Gedeon Pinnart (k. 1667) saapuivat Ruotsiin suurin piirtein samoihin aikoihin 1640–1650-luvun vaihteessa.

Enimmät tuntevat filosofi Descartesin ja taidemaalari Klöcker Ehren- strahlin ja tietävät, millainen vaikutus heillä oli tieteeseen ja taiteeseen. Sitä vastoin tuskin kukaan tunnistaa peruukintekijä Pinnartia, vaikka hänen, vertaistensa ja seuraajiensa merkitys Pohjolan 1600–1700-luvun kulttuurissa oli painavampi ja laaja-alaisempi. Peruukintekijät tavoittivat suuren osan yhteiskunnasta, toisin kuin tieteen ja taiteen mestarit.

Pinnartin asettuessa Tukholmaan loppuvuodesta 1648 ranskan kieltä osattiin heikosti, antiikvan kirjainlajia luettiin huolimattomasti, peruukit olivat paljolti vieraita esineitä ja Pinnartin edustama ammattikin oli aivan tuntematon. Niinpä valtakunnanregistratuuran rekisterikirjan laatija

merkitsi tiedoksi, että Gedeon Pinnart sai privilegiot ”deruukkeja” varten. Kanslian virkailijalta antiikvan *p* kääntyi väärinpäin *d*:ksi (*derueques* < *perruques*).¹ Privilegioiden varsinaista sisältöä ei tunneta, koska registra- tuuran joulukuun nide on kadonnut. Sen sijaan tiedetään, että Pinnart sai kohta laajemmat ammatilliset oikeudet. Kesällä 1649 kuningatar Kristiina teki tiettäväksi, että uskollinen, kunniallinen ja viisas alamainen Gedeon Pinnart sai anomuksestaan luvan myös pitää parturipuotia ja harjoittaa esteettä parturin eli haavurin ammattia.²

Pinnart oli kiinnittynyt nopeasti osaksi kehittyvää Ruotsia, palveli hovi- ympäristön ja valtakunnan poliittisen ja taloudellisen eliitin tarpeita sekä muovasi kulttuuria: kulttuuriin oleellisesti kuuluneeseen muotiin vaiku- tettiin eliitin välityksellä.

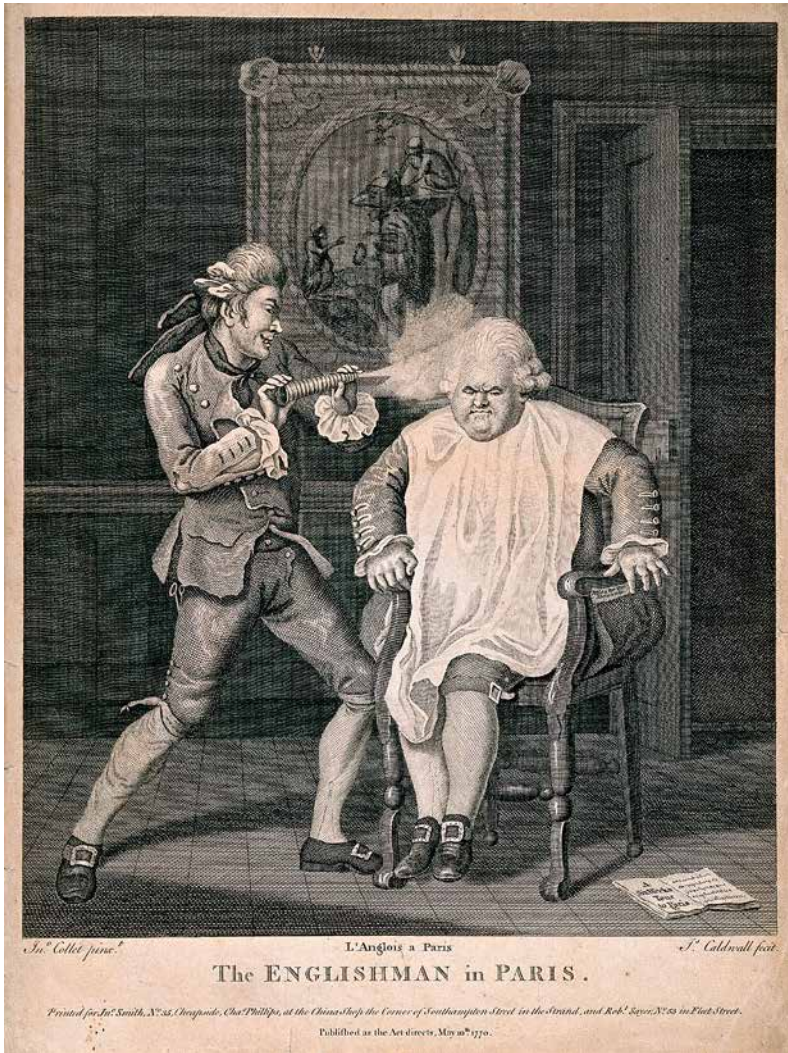
Ranskalaisen kulttuurin ja muodin läpitunkevaa vaikutusta heijasteli- vat peruukkeihin, peruukintekoon, hiustenmuotoiluun ja tukkalaiteisiin liittyneiden käsitteiden siirtyminen pohjoismaisiin kieliin.³ Peruukeista käytettiin Ruotsissa, Tanskassa, Norjassa ja Suomessa sekä valtakuntien saksankielisillä alueilla ranskalaista muotoa *perruque* ja siitä muokattuja muotoja *peruqve* ja *perukve*, kunnes kotoistetut käsitteet *peruk*, *paryk*, *parykk*, *Perücke* ja peruukki vakiintuivat.⁴

Välitöntä liittymistä ranskalaiseen kulttuuripiiriin osoittaa sekin, että suomenkielisessä 1700-luvun proosassa peruukki kirjoitettiin vieras- peräisyyttä korostaen antiikvalla muodossa *peruqui* ja lakitekstissä *pe- ruqvi*.⁵ Sama koski myös ammattilaisten nimityksiä. Joskus peruukin- tekijöistä käytettiin ranskalaista muotoa *perruquier*, mutta useammin kotoiseen peruukkisanaan yhdistettiin käsityöläisyyttä osoittava liite tekijä, *makare*, *mager*, *maker*, *macher* ja maakari. Hiustenmuotoilijat, kä- hertäjät ja kampaajat olivat Pohjolassakin joko suoraan ranskan kielestä siepatussa muodossa tai ranskan kieltä mukaillen *coiffeur*, *coiffuse*, *coiffere*, *freseur*, *friseur*, *frisör*, *frisør* (< ransk. *coiffeur*, *coiffuse*, *friseur*), mutta kam- paajista, kähertäjistä ja hiustenleikkaajista voitiin käyttää myös yksin- kertaistettuja kotimaisia ja kotimaistettuja muotoja, kuten *hårkammare*, *hårfriserare*, *haarfriseur*, *haarskærer* ja *Haarschneider*. Suomenkielisissä teksteissä peruukintekijät ja kähertäjät olivat ”perukmacareita” ja ”hius- ten friseurejä”, jotka palvelivat ”hjusten tai peruqvein accomoderamisella ja friseramisella”.⁶

Pohjola ja siellä eläneet ammattilaiset sitoutuivat osaksi suurta peruukkien maailmaa, jossa ranskan kielen käsitteet sekä niitä mukailevat käsitteet hallitsivat. Se, että brittiläisessä (*Perukemaker*), italialaisessa (*parrucchiere*) ja saksalaisessa ympäristössä käytettiin samoja käsitteitä, teki ammatista ja koko peruukki-ilmiöstä vähintäänkin ylijarajista.⁷ Ammattilaisen ja asiakkaan oli siten helppo siirtyä kieli- ja kulttuurialueelta toiselle. Kieli-, kulttuuri- ja valtiolliset rajat eivät vaikuttaneet peruukkeihin, jotka päinvastoin ylijarajaisesti yhdistivät Eurooppaa ja eurooppalaisien valtamertentakaisia siirtokuntia.

Hiusammattilaisten kulttuurinen ja sosiaalinen vaikutus ja taloudellinen merkitys olisivat jääneet mitättömiksi ilman palveluiden vallankumousta, ilman tuhansien uudenlaisen käsityön taitajien osaamista. Vaurastuminen lisäsi kulutusmahdollisuuksia, ja *Ancien régime*n ajan aristokraattis-porvarillisessa yhteiskunnassa panostettiin ulkoiseen olemukseen, joka viesti sosiaalisen pääoman olemassaolosta. Tuhlaaminen kertakäyttöhöydykkeisiin – peruukkien ja hiusten laittamiseen ja hoitoon – oli äärimmäisen turhamaisuuden muoto, mutta samalla se oli sosiaalisen pääoman kartuttamisen ja ylläpitämisen kannalta välttämätöntä. Peruukinteko ja kampaaminen edustivat itsessään palveluteollisuutta ja toisaalta vauhdittivat palveluteollisuuden vahvistumista muillakin aloilla.⁸

Hiusala tunkeutui käsityösektorille, jota Pohjolassa alettiin säädellä yleisvaltakunnallisin ammattikuntajärjestyksin ja jossa ammattikuntien sisällä erikoistuttiin. Tämä edellytti peruukintekijöiden järjestäytymistä professionaalisten periaatteiden mukaisesti, sopeutumista merkantilistiseen talous- ja elinkeinopolitiikkaan ja korporatiivisten menettelyiden käyttämistä hyväksi edunvalvonnassa. Kasvanut kysyntä, elinkeinoa palvelleet ratkaisut ja koulutuksen järjestäminen kohottivat hiusalan 1700-luvun puoliväliin tultaessa käsityö- ja palveluteollisuudeksi, joka työllisti satoja Ruotsin ja Tanskan alamaisia, miehiä, naisia, poikia ja tyttöjä. Huippukausi saavutettiin 1700-luvun jälkipuoliskolla, mutta huippua seurasi romahdus. Pohjolassa miesten peruukkien aikakausi päättyi viimeistään 1800-luvun ensimmäisen vuosikymmenen kuluessa. Tämä merkitsi järjestyttävää kriisiä, lähes loppua, toistasataa vuotta kestäneelle käsityöperinteelle ja hiusalan ammattilaisille.

Kuva 1. Parhaat ja arvostetuimmat peruukintekijät ja kampaajat saivat kouluksensa Ranskassa, erityisesti Pariisissa. Aikalaisesityksissä asiakas kohtaaminen tyypillisesti kuvattiin epämiellyttäväksi tapahtumaksi, kuten tässä James Caldwellin (1739–1822) vuonna 1770 tekemässä mukaelmassa John Colletin (1725–1780) teoksesta. Tilaisuudessa asiakas oli uhri, jonka kimppuun ilkkurinen peruukintekijä kävi. Sosiaalinen pakko edellytti huoliteltua olemusta ja vaati keikarilta alistumista koettelemuksiin peruukintekijän käsittelyssä. Kuva: Coloured etching by J.E. Marcus after J. Smies, c. 1810. Wellcome Collection.

Keskeisestä sosiaalisesta ja kulttuurisesta merkityksestään huolimatta hiusalan ammattilaiset ovat jääneet historian tutkimuksen katveeseen. Heidät saatetaan mainita ohimennen sivulla tai kahdella, olipa kyseessä varhaismodernin ajan kulttuuri-, sosiaali- tai taloushistoriallinen kokonaisuus⁹ tai alueellinen taloudellisiin ja sosiaalisiin kysymyksiin painottunut historia.¹⁰ Esimerkiksi 1600–1700-luvun eliitin edustajien kuvauksissa peruukintekijät ja kampaajat mainittiin tarpeellisina palveluiden ja tuotteiden tuottajina, mutta hyvin harvoin nimeltä. Maininnat muistuttavat myös 1600–1700-luvun kuvataiteen luomuksista, joissa kohteet verhottiin peruukkeihin. Käsityön tuottama tulos oli siten näkyvillä. Sitä vastoin peruukintekijöitä, jotka tekivät miehistä arvokkaan näköisiä, ei löydä juuri mistään: he olivat ajan kulttuurille välttämättömiä näkymättömiä käsiä.

Tutkimuksen kiinnostus on kohdistunut hiuslaitteisiin ja hiuslaitteiden kantajiin, joilla oli yhteiskunnallista merkitystä. Peruukkien ja yleensä kasvokarvoituksen syvällistä kulttuurista merkitystä osoittaa se, että teemasta kirjoitettiin historiaa jo 1600–1700-luvulla. Tuolloin jopa puhuttiin peruukkihistoriasta vakavasti otettavana historian tutkimuksen alueena (Perruckengeschichte).¹¹ Kirjoittelu hiipui peruukkien katoamisen myötä, mutta aiheesta kiinnostuttiin uudestaan 1900-luvulla. Monografioissa, aikauskirja-artikkeleissa ja aikauskirjojen teemanumeroissa on käsitelty eri kulttuuripiirien hiusten ja peruukkien muodin kehitystä joko itsenäisenä kohteena tai osana kulutusta. Niissä näkökulma seuraa tyyppillisesti kuluttajien ja asiakkaiden tarpeita, eikä tuottajilla ole suurtakaan roolia.¹² Toisaalta ne liittyvät tutkimusteeman sosiaalisen merkityksenannon ja kulutuksen historiaan,¹³ miesten muodin (politiiseen) historiaan¹⁴ sekä ylellisyyden porvarillisesta luonteesta, sukupuolittuneisuudesta ja moraalista,¹⁵ kotitalouden kulutustottumuksista ja luotosta käytyyn keskusteluun, johon se oleellisesti kuuluu.¹⁶

Peruukintekijöihin ja kampaajiin keskittyviä tutkimuksia on vähän. Niissä keskitytään yleensä paikalliseen ryhmään ja käsitellään alkuperäisaineiston avulla yhden kaupungin, laitoksen tai kotitalouden hiusammattilaisia vertailematta muihin ammattilaisiin ja useimmiten vieläpä liittämättä heitä kulttuuriseen, taloudelliseen ja sosiaaliseen kontekstiin.¹⁷ Tutkimuksissa peruukintekijöitä on käsitelty yksioikoisesti

Kuva 2. Rosenborgin linnan pitkä- eli ritarisalin 1600-luvun lopulla valmistetuissa kuvakudoksissa kuvattiin Tanskan voittoisia taisteluita. Kuvakudokset täytettiin tunnetuilla ja tunnistettavilla herroilla, jotka kantoivat päässään peruukkia, aikakauden tunnusmerkkiä. Henkilökuvat muistuttavat peruukkien ajan taideteoksia, joissa peruukilla oli tärkeä roolinsa. Ani harvoin, jos koskaan, kuvaan pääsi peruukkien valmistaja. Kuva: © Aura Vilkuna.

yllellisyystuotteiden tuottajina. Ei ole sisäistetty sitä, että he edustivat samanaikaisesti käsityö- ja palveluteollisuutta tuottaen välttämättömyyttä ja että hiusalalla erikoistuttiin peruukintekijöiksi, kampaajiksi ja partureiksi eli hiustenleikkaajiksi.¹⁸ Tuotteet, peruukit, tupeet ja hiuslisäkkeet, eivät sinällään olleet ylellisyyttä, mutta peruukintekijöiden ja kampaajien tuottamat palvelut olivat.

Yhden kysymyksen varaan rakentuvissa esityksissä on tutkittu luvaton-ta peruukintekoa, ammattilaistumista ja taloudellisen liberalismien vaikutusta ammatti-identiteettiin.¹⁹ Nämä ovat merkittäviä siksi, että niissä tarkastellaan ammattilaisia, ammattilaisuutta ja ammatin harjoittamisen taloudellisia, sosiaalisia, kulttuurisia ja poliittisia edellytyksiä ammattilaisten suunnasta. Tarkastelutavan etuna on paitsi se, että ammattilaiset, yksilöt ja yksilöiden muodostamat yhteenliittymät ymmärretään osaksi yhteiskunnan kokonaisuutta, myös ja ennen kaikkea se, että näkökulma on mahdollistanut näkymättömiin jääneiden ilmiöiden löytämisen.

Tutkimusasetelmassa, jossa käsityötä, käsityöläisiä sekä kiltoja ja ammattikuntia tarkastellaan yhtenä kokonaisuutena, yksittäiset

ammattinharjoittajat, heidän elämänkulkunsa sekä ammattinharjoittajien keskinäiset ja ammattinharjoittajien ja asiakkaiden väliset suhteet tyypillisesti häviävät.²⁰ Käsityön, käsityöläisten ja ammattillisten korporatioiden historia on kylläkin ollut merkittävä historian tutkimuksen alue 1800-luvulta lähtien.²¹ Varhemmin kiinnostus kohdistui ammattilliseen järjestäytymiseen, ja 1900-luvun alkupuolella pyrittiin laaja-alaiseen teoreettiseen tulkintaan ja kontekstointiin.²² Tutkimuksissa on käsitelty paikallisesti ja ylijarjaisesti väestöllisiä ja yhteiskunnallisia suhteita, käsityön luonnetta, sitä ohjaavaa lainsäädäntöä ja sukupuolituttumista, ammattillista koulutusta, ammattien periytymistä,²³ käsityöläisten itseymmärrystä ja poliittista radikalisoitumista²⁴ sekä oppipoikia ja kisällejä erityisryhmänä ja osana teknologian siirtoa ja talouspolitiikkaa.²⁵ Peruukinteko oli myös työn, ammatin ja kotitalouden historiaa.

Peruukkien aika ja ammattilaisten elämämpiiri tutkimuskohteina

Keikareiden kähertäjät on lähtökohdiltaan ja tavoitteiltaan kulttuurihistoriallisesti orientoitunut ja vertaileva sosiaali- ja taloushistoriallinen kokonaisanalyysi elinkeinosta ja elinkeinonharjoittajista sille ja niille asetettujen reunaehtojen puitteissa. Tutkimus edustaa laajan, mutta toisaalta joltisenkin yhtenäisen alueen ihmisten ja ryhmien historiaa pitkällä aikavälillä.

Rakennan tutkimukseni sellaisten teemojen varaan, joissa elämänkulku näkyy kahdella tasolla, alan kehityskulkuna ja elinkeinonharjoittajien elämänkulkuna.²⁶ Edellisen voi mieltää aikalaisten ihanteena pitämän elämäkaariajattelun ilmentymäksi. Ala syntyi, kasvoi ja hiipui, mutta kehitys ei tietenkään ollut näin yksinkertainen. Siksi kehityskulkua syineen ja seurauksineen on tarkasteltava suhteessa yhteiskunnallisten instituutioiden toimenpiteisiin, harjoitettuun talous- ja elinkeinopolitiikkaan ja yleensä eurooppalaiseen kehitykseen. Se, että tarkastelussa Pohjolan ainoat todelliset suurkaupungit Kööpenhamina ja Tukholma korostuvat, on luonnollinen seuraus niiden koosta, sosiaalisesta rakenteesta ja poliittisesta roolista. Niissä eli ylivoimaisesti eniten ammattilaisia ja

asiakkaita. Pohjolan valtakunnat jakautuivat kahteen osaan, pääkaupunkeihin ja maakuntiin.

Pääkaupunkien ammattikunnilla oli myös keskeinen merkitys alan kehitykselle. Niitä ja muihin kaupunkeihin perustettuja ammattikuntia käsittelen korporatiivisina, professionaalisina ja solidaarisina yksikköinä, ammatillisina kasvattajina, edunvalvojina ja laaduntarkkailijoina. Tällöin katson, millä tavalla muissa maissa korporaatiot järjestettiin ja miten Pohjolassa talous- ja elinkeinopoliittiset suuntaukset ja ratkaisut vaikuttivat kehitykseen.

Kehityskatsauksen ja ammatillistumista erittelevän osuuden jälkeen siirryn tarkastelemaan hiusalan ammattilaisten elämänpiiriä heidän elämänkulkunsa näkökulmasta.²⁷ On johdonmukaista käsitellä ihmisten elämänkulkua ammatillisen kasvun, kehityksen ja vakiintumisen mukaisessa järjestyksessä oppipoika- ja oppityttökaudesta aina itsenäiseen ammatin harjoittamiseen ja elinkeinosta luopumiseen saakka. Käsitellen yhtäältä työn tekijöitä tuotteiden ja palveluiden tuottajina sekä toisaalta heitä ja heidän lähimmäisiään yksilöinä, sosiaalisesti integroituina ryhmänä ja erilaisten yhteisöjen jäseninä.

Oppipoikien, kisällien ja hiustenpunojattarien laajempi tarkastelu on perusteltua siksi, että se avaa näköalan sääty-yhteiskunnan olemukseen, sen kirjoitettuihin ja kirjoittamattomiin normeihin, sen tarjoamiin mahdollisuuksiin ja sukupuolittuneisiin rakenteisiin, koulutuksen merkitykseen, teknologisen eli ammatillisen osaamisen kehittämiseen sekä isäntien ja työntekijöiden välisiin suhteisiin. Elämänkulun näkökulmasta merkityksellistä on myös se, että kaikista ei voinut tulla itsenäisiä ammatinharjoittajia. Niinpä tarkastelen sitäkin, miten koulutuksensa keskeyttäneet oppipojat ja kisälliksi jääneet elämänsä järjestivät.

Tämän jälkeen tutkin lähemmin laillisten ja laittomien itsenäisten elinkeinonharjoittajien, mestareiden, näiden leskien, peruukintekijätäriä, kampaajien ja kähertäjien elämänkulkua, merkitystä, statusta ja asemaa. Kohdistan katseeni erityisesti porvariksi pääsyn edellytyksiin, toimintaan maaseudulla, resurssivaatimukseen, kotitalouden, perheiden ja sukujen rooliin, sosiaalisten verkostojen merkitykseen sekä elinkeinon vaihtamisen mahdollisuuteen. Tarkastelulla osoitan, millainen rooli kotitaloudella oli työyhteisönä, miten sen sisällä työnteko